

Conjunctuurbericht

Centraal Bureau voor de Statistiek

september 2000

- **Algemeen:** tendens onveranderd
- **Werkloosheid:** verder gedaald
- **Rente:** wisselend beeld

Algemeen

Over het algemeen laten de indicatoren van de Nederlandse conjunctuur in september eenzelfde tendens zien als in augustus. Het beeld blijft onveranderd positief. De positieve economische ontwikkeling voedt het vertrouwen van de consumenten en de producenten. De inflatie is in augustus iets lager dan in juli. Desondanks blijft er een opwaartse druk op de inflatiecijfers, onder andere door de hoge olieprijs in combinatie met de dure dollar. De euro zakte verder weg ten opzichte van de Amerikaanse dollar, de Japanse yen en het Engelse pond. Ter ondersteuning van de euro en om de inflatie af te remmen besloot de Europese Centrale Bank begin september de depositorente te verhogen. Het rendement op staatsobligaties is in augustus even hoog als in juli. De daggeldrente stijgt iets. Het aantal geregistreerde werklozen is in de periode juni–augustus verder gedaald. Wel is het tempo van de daling dit jaar afgenomen vergeleken met vorig jaar.

Werkloosheid

Het aantal geregistreerde werklozen is in de maanden juni–augustus uitgekomen op 169 duizend. Dit is 44 duizend lager dan in de overeenkomstige periode van vorig jaar. In vergelijking met de periode mei–juli is het werkloosheidscijfer 2 duizend lager. Vooral door de instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt is een stijging in deze periode van het jaar over het algemeen gebruikelijk. Na correctie voor dit seizoenseffect ligt de werkloosheid 13 duizend lager. De trend kan het best over een langere periode worden afgeleid. In de eerste acht maanden van dit jaar daalt de werkloosheid gemiddeld minder snel dan vorig jaar. Van de 169 duizend geregistreerde werklozen zijn er 84 duizend man en 85 duizend vrouw. Dit komt neer op respectievelijk 2,0% en 3,0% van de overeenkomstige beroepsbevolking. De werkloosheid onder vrouwen is volgens deze cijfers anderhalf maal zo hoog als onder mannen. Omdat vrouwen die werk zoeken zich vaak niet inschrijven bij een arbeidsbureau zijn de werkelijke verschillen in werkloosheid tussen mannen en vrouwen nog groter.

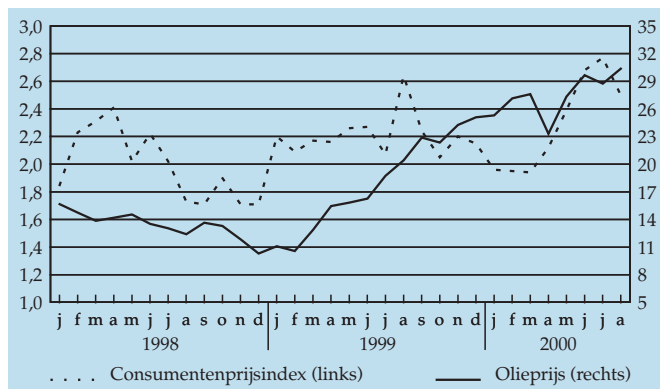
Rente

De verschillende indicatoren van de rente tonen dit jaar vooralsnog een wisselend beeld. De Europese Centrale Bank verhoogde begin september de rente met 0,25%-punt. Het was al de vijfde renteverhoging dit jaar. Een oplopende inflatie en de aanhoudend zwakke positie van de euro ten opzichte van de dollar zijn de belangrijkste redenen voor de stijgende tendens dit jaar. De depositorente van de ECB is de ondergrens voor de andere rente-indicatoren. In het kielzog van de depositorente stijgt ook de daggeldrente. De ontwikkeling van het rendement op staatsobligaties, de lange rente, is dit jaar vrij stabiel. In augustus is de rente 5,4%, nagenoeg hetzelfde niveau als in januari van dit jaar. De lange rente is in de loop van 1999 sterk gestegen nadat in januari van dat jaar de laagste rentestand in twintig jaar werd bereikt (3,7%). Ondanks de toenames van het afgelopen jaar is de rentestand nog steeds relatief laag. Ter vergelijking: in 1990 was de lange rente gemiddeld nog 9,0%.

Consumentenprijsindex en de olieprijs

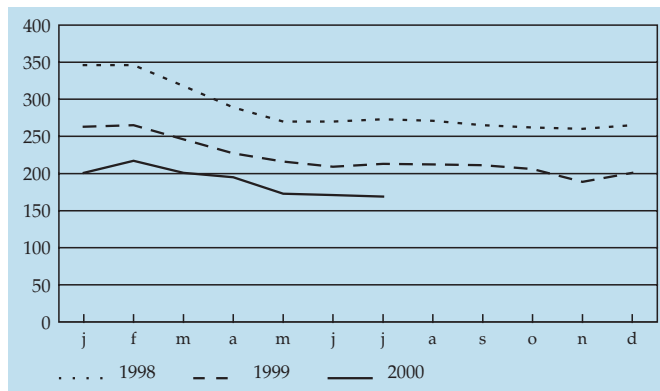
Procentuele mutatie t.o.v. het voorgaand jaar

Dollar

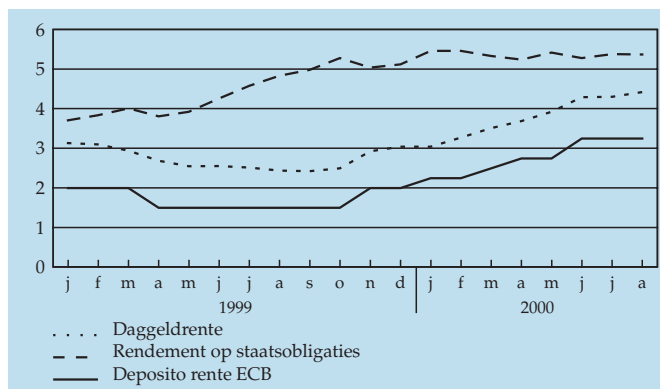
Geregistreerde werkloosheid

Driemaandsgemiddelde (x 1 000)

Rente indicatoren

%

Kerngegevens recente ontwikkelingen

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1993/97 gemidd.	1998	1999	1999		2000					
				3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.	mei	juni	juli	aug.
Economische kernvariabelen (volume)											
Bruto binnenlands product	2,6	4,1	3,9	3,6	4,6	4,7	4,1	-	-	-	-
Invoer goederen en diensten	5,2	8,0	6,3	6,0	6,5	8,0	9,2	-	-	-	-
Consumptie	2,0	4,1	3,8	3,6	3,3	4,3	2,9	-	-	-	-
Overheid	1,2	3,4	2,5	2,6	2,9	2,5	2,6	-	-	-	-
Gezinnen	2,1	4,4	4,4	3,4	3,4	4,5	3,1	4,0	2,6	-	-
Voedings- en genotmiddelen	1,4	0,8	1,0	1,9	2,1	3,4	1,9	0,6	5,8	-	-
Duurzame consumptiegoederen	1,9	8,8	7,4	4,1	4,5	7,2	1,6	6,7	-3,3	-	-
Overige goederen	-	2,1	3,1	3,7	2,1	3,5	2,7	3,3	2,0	-	-
Diensten	-	4,0	3,5	3,5	3,6	4,2	4,0	4,0	4,1	-	-
Bruto investeringen in vaste activa	3,3	4,1	6,5	4,3	7,9	6,8	6,8	-	-	-	-
Bedrijven	3,5	3,4	7,0	4,5	8,1	6,6	6,8	-	-	-	-
Overheid	2,5	8,6	3,4	3,1	6,5	8,2	7,1	-	-	-	-
Uitvoer goederen en diensten	5,6	7,4	5,6	4,4	6,9	7,7	9,2	-	-	-	-
Productie (volume)											
Delfstoffenwinning	1,0	-2,4	-6,4	-9,7	-13,1	1,3	2,0	9,2	-3,6	-	-
Industrie	2,8	3,3	3,5	2,4	6,8	5,5	5,0	1,1	6,3	-	-
Openbare nutsbedrijven	2,1	1,1	5,1	2,7	2,0	2,7	1,5	1,6	2,4	-	-
Bouwnijverheid	-0,2	3,1	5,8	3,9	8,8	7,9	4,0	14,7	-4,0	-	-
Prijzen											
Consumentenprijsindex	.	2,0	2,2	2,3	2,1	2,0	2,4	2,4	2,7	2,8	2,5
Productenprijsindex industrie afzet	.	-2,4	0,2	2,1	6,4	10,8	12,3	12,8	12,9	11,4	-
Productenprijsindex industrie verbruik	.	-5,6	1,9	6,0	13,6	20,9	19,5	20,8	20,4	17,4	-
Aardolie, North Sea Brent (in \$ per barrel)	17,93	13,43	17,99	20,68	23,89	26,68	26,76	27,33	29,66	28,74	30,36
Amerikaanse dollar (in gld)	1,75	1,98	2,07	2,10	2,12	2,23	2,36	2,43	2,32	2,35	2,45
Goud (in gld per 1 gram fijn)	21,20	19,24	18,94	17,86	20,71	21,32	21,70	21,92	21,80	21,71	21,96
Caio-lonen											
Particuliere bedrijven	2,1	3,1	2,8	2,4	3,0	3,3	3,4	3,4	3,3	3,3	3,1
Overheid	1,6	2,3	3,2	2,7	3,1	2,7	2,0	1,9	2,0	3,3	2,2
Gepremieerde en gesubsidieerde sector	1,3	2,7	3,0	1,7	2,7	3,1	3,7	3,4	4,5	4,7	4,4
Stemming 1) (in %)											
Orderpositie zakelijke dienstverlening	-	22,0	-7,0	-12,0	-3,0	3,0	-6,0	-	-	-	-
Productenvertrouwen industrie	1,0	3,7	3,0	4,3	6,1	6,1	7,0	6,6	6,7	6,8	7,2
Consumentenvertrouwen	-1,8	17,4	14,0	18,0	20,7	25,6	27,7	24,8	26,8	24,6	25,6
Economisch klimaat	-8,5	16,2	5,2	12,2	19,5	28,7	29,1	26,4	26,6	24,7	24,2
Koopbereidheid	2,7	18,2	19,9	21,8	21,5	23,6	26,8	23,8	27,0	24,6	26,6
Arbeidsmarkt											
Aantal banen van werknemers (x 1 000)	5 730	6 177	6 373	6 424	6 473	6 500	-	-	-	-	-
Aantal vacatures (x 1 000)	58	126	164	157	168	201	202	-	-	-	-
Geregistreerde werklozen 2) (x 1 000)	436	287	221	212	189	217	173	173	171	169	-
Aantal uren uitzendkrachten	14	6	-13 4)	-15	-15	-9	-	-	-	-	-
Uitgesproken faillissementen 3)	3	-8	-6	-16	-1	-2	-	31	-	-	-
Geld en krediet											
Koersindex voor aandelen, algemeen	23	26	26	6	25	28	22	21	22	20	24
Europese liquiditeitsmassa (M3)	-	-	6	6	7	7	7	7	7	-	-
Spaartegoeden	4	4	7	7	7	4	4	5	4	-	-
Verstrekt consumptief krediet	9	7	11	14	6	10	5	18	-5	-	-
Rente (in %)											
Depositorente ECB	-	-	1,7	1,50	1,83	2,33	3,08	2,75	3,25	3,25	3,25
Daggeldrente	4,5	3,2	2,7	2,5	2,8	3,3	4,0	3,9	4,3	4,3	4,4
Rendement op staatsobligaties	6,1	4,5	4,4	4,8	5,1	5,4	5,3	5,4	5,3	5,4	5,4
Hypotheekrente	6,8	5,6	5,1	5,1	5,4	5,6	5,7	5,7	5,8	5,9	-

1) Saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal.

2) Driemaandsgemiddelden opgenomen onder de middelste maand.

3) Bedrijven en instellingen exclusief eenmanszaken.

4) Reeksbreuk.

- = Gegevens zijn (nog) niet beschikbaar.

Productie industrie (volume)

Procentuele mutatie t.o.v. het voorgaand jaar

	1998				1999				2000
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I
Verenigde Staten	6,7	4,7	4,3	3,8	3,7	4,4	4,3	4,8	5,7
Japan	-4,2	-8,8	-8,5	-6,8	-3,8	-0,5	3,0	4,8	6,2
Eurozone	7,8	5,5	4,5	1,6	0,1	0,5	2,2	4,4	5,1
België	5,1	4,6	1,5	0,6	-2,0	-1,5	1,6	5,6	6,1
Duitsland	8,2	5,3	4,6	1,8	-0,7	0,6	2,3	4,2	6,5
Frankrijk	8,2	5,2	4,5	2,2	0,9	1,6	2,3	3,8	-
Spanje	9,0	7,4	5,1	3,8	1,1	1,5	3,5	3,3	5,3
Verenigd Koninkrijk	1,7	0,3	0,3	-0,2	-1,6	-1,1	1,1	1,4	3,9
Nederland	6,2	3,3	1,1	-0,7	-0,9	1,0	2,4	6,8	5,5
w.o.									
Voedings en genotmiddelen ind.	3,0	3,0	1,1	0,3	-2,0	1,4	2,0	5,3	5,3
Elektrotechnische industrie	8,4	5,3	0,7	-0,8	3,1	1,0	2,3	10,9	12,4
Basischemie	4,7	1,8	-4,4	-6,6	-4,5	-3,3	7,5	15,8	18,9
Eindchemie	10,3	2,6	0,8	-2,8	-1,8	5,9	7,3	17,3	3,0
Metaal	3,6	2,2	1,3	-4,1	-0,3	-1,7	-1,3	5,1	2,6

Bron: OESO.

Investerings: structurele investeringsgroei lager

Het volume van de investeringen in vaste activa is in het tweede kwartaal van dit jaar 6,8% groter dan in hetzelfde kwartaal van 1999. Dit groeicijfer is even groot als dat in het eerste kwartaal. Investeringscijfers kunnen sterk fluctueren door het in gebruik nemen van grote projecten. Als deze projecten buiten beschouwing worden gelaten is het investeringsvolume 4,6% groter dan een jaar eerder. In het eerste kwartaal bedroeg deze structurele groei nog 7,1%.

In 1999 investeerden bedrijven in totaal voor 158,2 miljard gulden. De overheid investeert veel minder. In 1999 was het bedrag 23,1 miljard gulden. In woningen wordt het meest geïnvesteerd. In 1999 behoorde meer dan een kwart van de investeringen tot dit type activa. Een tweede belangrijke groep zijn de machines en installaties. Het aandeel in de investeringen was vorig jaar ruim 18%. De bedrijfsgebouwen vormen een derde belangrijke categorie met een aandeel van ongeveer 16%.

Productie: groei goederenproductie zwakt af

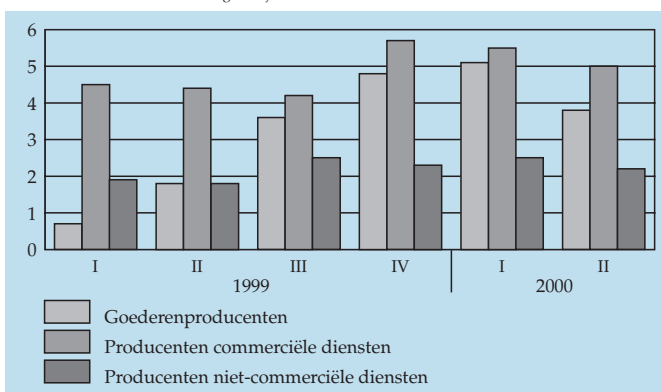
In het tweede kwartaal van 2000 is de economische groei in ons land 4,1%. Dit is 0,6%-punt lager dan in het eerste kwartaal. De groei van de economie zwakt in het tweede kwartaal dus iets af maar het stijgingspercentage blijft hoog. Vooral bij de producenten van goederen valt de groei terug. Goederenproducenten zijn bedrijven in de landbouw, delfstoffenwinning, industrie, energie- en waterleiding-bedrijven en de bouw. De productiestijging van 3,8% in deze bedrijven in het tweede kwartaal is ruim 1%-punt lager dan in de twee voorgaande. Wel is in het laatste kwartaal van vorig jaar en het eerste kwartaal van dit jaar de goederenproductie beïnvloed door incidentele factoren. Bij de producenten van commerciële diensten is de groei het hoogst. Dit zijn de bedrijven in de handel, horeca, vervoer, post en telecommunicatie en de financiële en zakelijke dienstverlening. Voor het derde kwartaal op rij bedraagt de stijging 5% of meer. De niet-commerciële dienstverlening (overheid, onderwijs en zorgsector) kent veel bescheidener groeicijfers. Vanaf medio vorig jaar ligt de productiegroei per kwartaal in deze sector iets boven de 2%.

Consumentenprijzen: inflatie iets teruggelopen

De inflatie is in augustus iets teruggelopen. De prijzen liggen nu, vergeleken met dezelfde maand van vorig jaar, 2,5% hoger. In juli lag de inflatie nog op 2,8%. De belangrijkste oorzaak hiervan ligt in de prijsontwikkeling van kleding en schoeisel. Dit heeft te maken met de uitverkoop en de introductie van de nieuwe collecties. Het wisselende seizoenspatroon van de uitverkoop beïnvloedt het inflatiecijfer. Vorig jaar werd tijdens de periode van de uitverkoop meer kleding uit de duurdere wintercollectie aangetroffen dan in augustus van dit jaar. Hierdoor liggen de prijzen van kleding en schoeisel in augustus 4,4% lager dan in augustus 1999. Dit heeft een, zeer waarschijnlijk eenmalig, neerwaarts effect op de inflatie van tussen de 0,2 en 0,3%-punt. Volgens de Europese maatstaf, de geharmoniseerde index, bedraagt in augustus in Nederland de inflatie 2,4%. In juli was dit nog 2,8%. Hiermee neemt ons land binnen de Eurozone een middenpositie in. In de Eurozone bedraagt de inflatie in augustus gemiddeld 2,3%. Dit is 0,1%-punt lager dan in juli. De hoogste geldontwaarding doet zich voor in Ierland (5,7%) gevolgd door België, Luxemburg, Portugal en Spanje met een inflatie van ruim boven drie procent. Evenals vorige maand heeft ook in augustus het Verenigd Koninkrijk het laagste inflatiecijfer binnen de Eurozone (0,6%).

Toegevoegde waarde (volume)

Procentuele mutatie t.o.v. het voorgaand jaar

Producentenvertrouwen: stemming iets positiever

Het vertrouwen van de ondernemers in de industrie blijft in augustus onveranderd hoog. De indicator komt uit op 7,2. Dit is een fractie hoger dan het cijfer in juli. Alle deelindicatoren dragen bij aan het grote vertrouwen. Zowel de oordelen over de orderportefeuille als die over de verwachte bedrijvigheid en de voorraden gereed product zijn even positief als in de maand ervoor. De industriële ondernemers verwachten een stijging van de afzetprijzen. Vooral de olopande aardolieprijzen voeden deze verwachtingen. Na het grillig verloop van de stemming vorig jaar is de ontwikkeling van het producentenvertrouwen dit jaar vrij stabiel.

Consumentenvertrouwen: blijft groot

De Nederlandse consument blijft in september optimistisch gestemd over de economie. De indicator van het consumentenvertrouwen komt uit op 24, een fractie lager dan in augustus. Al het gehele jaar is het consumentenvertrouwen stabiel op hoog niveau. Het is echter gebruikelijk dat de consumenten in het begin van het jaar pessimistischer zijn dan gemiddeld, terwijl ze in de zomermaanden juist extra optimistisch zijn. Als rekening wordt gehouden met dit effect is het vertrouwen in het derde kwartaal iets minder groot dan in de eerste helft van dit jaar. Dit komt vooral door een iets minder positief oordeel over de economische situatie in de komende twaalf maanden. De koopbereidheid is, ook na seizoenscorrectie, stabiel op hoog niveau.

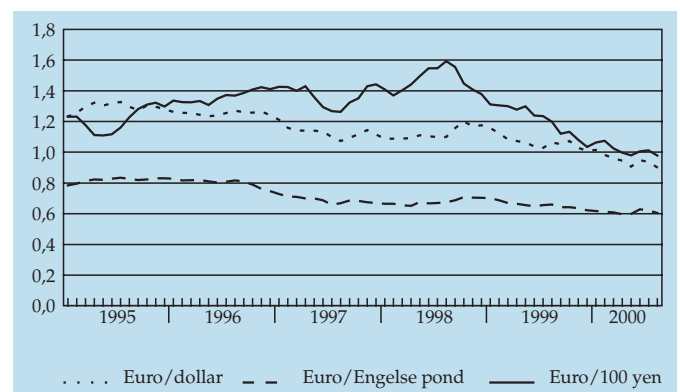
Wisselkoersen: euro onder druk

Sinds haar introductie op 1 januari 1999 is de waarde van de euro ten opzichte van enkele andere belangrijke valuta gestaag gedaald. In augustus van dit jaar was de gemiddelde koers van de Amerikaanse dollar 1,11 euro. Ter vergelijking: in januari 1999 was een dollar 0,86 euro waard. Vóór de introductie werd de euro al gebruikt als rekeneenheid. De waarde van de euro werd toen berekend als een gewogen gemiddelde van de koersen van de verschillende Europese valuta. Al sinds 1995 toont de waarde van de euro een dalende ontwikkeling. De afgelopen jaren groeide de economie van de Verenigde Staten sterk. Daarentegen was de groei in veel belangrijke landen in de Eurozone bescheiden. Ook ten opzichte van de Japanse yen en de Engelse pond is de waarde van de euro sinds de introductie vermindert. In augustus dit jaar kostte een pond gemiddeld 1,65 euro terwijl de prijs van 100 Japanse yens 1,02 euro bedroeg. In januari 1999 waren deze prijzen respectievelijk 1,42 en 0,76 euro. In de eerste helft van september is de positie van de euro verder verslechterd. De centrale banken van de Verenigde Staten, Japan en de Europese Unie hebben in september gecoördineerde acties aangekondigd om de euro te ondersteunen.

Olieprijzen: verdere stijging

De stijgende trend in de aardolieprijzen zet voorlopig door. In augustus kostte een barrel North-Sea Brent gemiddeld 30,36 dollar. Dit is het hoogste niveau sinds het najaar van 1990 toen door de Iraakse invasie in Koeweit de olieprijs tijdelijk steeg. De laatste jaren heeft de olieprijs een zeer grillig verloop. In december 1998 bereikte de olieprijs het laagste niveau in vijftien jaar. Toen kostte een vat gemiddeld 10,32 dollar. De olieprijs is inmiddels dus ongeveer drie maal zo hoog. Omdat ook de waarde van de dollar ten opzichte van de gulden is toegenomen is de prijs in gulden nog meer gestegen. In augustus was een barrel olie in gulden bijna vier maal zo duur als in december 1998.

Valutakoersen (maandgemiddelden)

● **Industrie: conjunctuur en structuur**

Conjunctuur: herstel zet door

Het herstel van de groei van de industriële productie dat in het tweede kwartaal van vorig jaar inzette, zet zich in het begin van dit jaar voort. Het volume van de toegevoegde waarde in de industrie is in het eerste kwartaal van dit jaar 5,5% groter dan in het eerste kwartaal van 1999. Hoewel deze stijging een fractie lager ligt dan in het laatste kwartaal van vorig jaar is de toename groter dan de economische groei (4,7%). Sinds het midden van 1998 tot het laatste kwartaal van vorig jaar was de toename van de industriële productie steeds kleiner dan de groei van het bruto binnenlands product. Vooral de productie in de chemie en de voedings- en genotmiddelenindustrie ligt in het eerste kwartaal hoger. Deze bedrijfstakken werden aan het einde van 1998 getroffen door de slechtere exportomstandigheden als gevolg van de terugvallende wereldeconomie. Door het relatief grote aandeel in de industrie als geheel is deze ontwikkeling terug te vinden in het totaal cijfer.

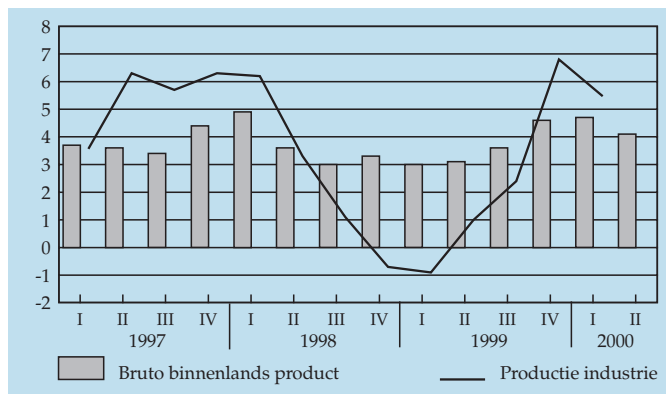
Ook de industrie in andere landen had te kampen met de economische teruggang van de wereldeconomie in 1998 en het begin van 1999. De ontwikkeling in Japan is de laatste twee jaar veel grilliger verlopen dan in twee andere belangrijke economische blokken, de Eurozone en de Verenigde Staten. Gezien het belang van de Aziatische landen voor de uitvoer van Japan hadden de valutacrisis in verschillende Aziatische landen voor Japan een veel grotere invloed dan voor de Eurozone en de Verenigde Staten. Het gemiddelde groeicijfer van de Eurozone verhuult de verschillen tussen landen binnen dit blok. In België, Frankrijk en met Duitsland lag het gemiddelde groeicijfer in 1999 lager dan in de andere Europese landen. Ook in Finland lagen de groeicijfers in dat jaar veel lager dan in het jaar ervoor, maar daar bleef de groei van de industriële productie vergeleken met andere landen fors. In het eerste kwartaal van 2000 zet het herstel dat eind vorig jaar begon in de meeste landen door. Van de drie beschouwde blokken zijn de fluctuaties in de industriële productie in de Verenigde Staten het kleinst. De rol van het buitenland is voor de Amerikaanse economie relatief minder belangrijk. Een aanhoudend hoge groei van de binnenlandse consumptie stimuleerde daar de industriële productie.

Structuur: voedings- en genotmiddelen industrie het grootst

In veel industriële landen ligt het aandeel van de industriële productie in de totale economie tussen de 15% en 20%. In de Aziatische landen Korea en Japan is het aandeel groter. De grote productie (en export) van elektronica producten van deze landen speelt hierbij mede een rol. Ook het belang van de scheepsbouw is in deze landen relatief groot. De Duitse industrie heeft eveneens een relatief groot aandeel in het BBP. In de meeste geïndustrialiseerde landen is het aandeel van de industrie de afgelopen decennia verminderd ten gunste van de dienstensector. Deze achteruitgang is veroorzaakt door een samenspel van factoren zoals bijvoorbeeld de toegenomen uitbesteding van dienstverlenende activiteiten door bedrijven en het veranderd aankoopgedrag van consumenten als gevolg van de gestegen welvaart. Het Nederlandse beeld komt globaal gezien overeen met dat van de overige geïndustrialiseerde landen. In 1970 was het aandeel van de productie van de industrie in de totale economie nog groter dan 35%. In 1999 was het percentage meer dan gehalveerd tot ongeveer 17%. Verscheidene takken in de industrie zoals de textiel en de scheepsbouw zijn in de loop der jaren gesaneerd omdat ze in Nederland niet langer rendabel waren. Binnen de industrie is de voedings- en genotmiddelen industrie nu de grootste bedrijfstak. Bijna 20% van de totale industriële productie wordt door deze bedrijfstak voortgebracht. Het aandeel van de chemie is eveneens vrij groot (13,2%). Binnen de chemie is het aandeel van de basischemie groter dan dat van de chemische eindproducten. Bij de metaal is het aandeel van eindproducten juist groter. Over het algemeen loopt de conjunctuurcyclus van basisproducten voor op die van eindproducten. Zowel de productie in de metaal als de chemie zijn sterk afhankelijk van de wereldeconomie en ondervinden veel concurrentie uit het buitenland. De productie in deze bedrijfstakken fluctueert daardoor over het algemeen meer dan in andere bedrijfstakken.

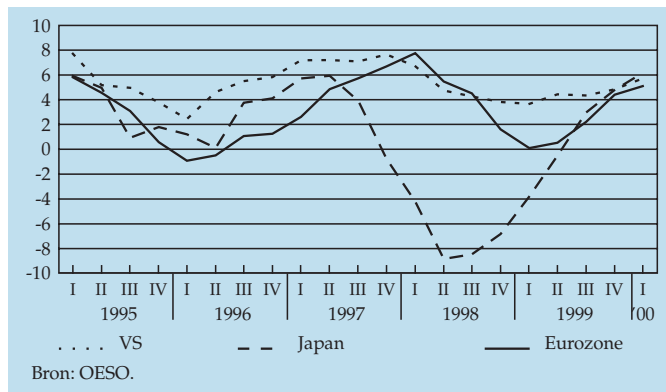
Bruto binnenlands product en toegevoegde waarde industrie (volume)

Procentuele mutatie t.o.v het voorgaand jaar

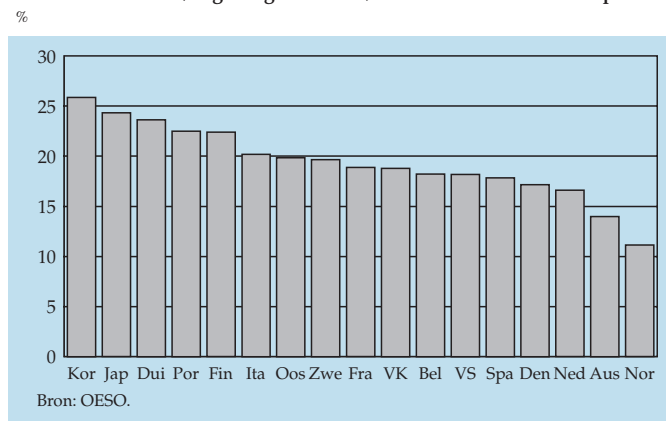
Productie industrie (internationaal, volume)

Procentuele mutatie t.o.v het voorgaand jaar

Bron: OESO.

Aandeel industrie (toegevoegde waarde) in het bruto binnenlands product

Aandeel bedrijfstakken in de Nederlandse industriële productie (toegevoegde waarde)

